

Bewaring is mijn mare in de vele gemeente (Psalm 40)

In gesprek met zr Laetitia Aarnink

Zr Laetitia Aarnink werd anderhalf jaar geleden benoemd tot provinciaal overste van de Zusters van JMJ. Dat bracht een aanzienlijke heroriëntatie in haar activiteiten teweeg, want ze is ruim 30 jaar werkzaam geweest als wetenschappelijk medewerkster bij het Titus Brandsma Instituut. Op verzoek van de Unie Nederlandse Katholieke Vrouwenbeweging schreef ze een boekje over profetische vrouwen¹. Vorig jaar werd ze benoemd tot Ridder in de Orde van Oranje Nassau.

Laetitia Aarnink (St. Isidorushoeve, 1935) groeide op in een kleine Twentse gemeenschap tussen Goor en Haaksbergen gelegen. Ze waren thuis met negen kinderen. In haar kinderjaren stonden de zorgen van haar ouders om het naakte bestaan centraal. Vader was molenaar en beheerde een zelfstandige maalderij. De plattelandsbevolking werd in die jaren gestimuleerd om zich aan te sluiten bij een coöperatief en in Twente heette die bond de ABTB. De boeren kregen vanaf de kansel te horen dat zij hun koren voortaan naar de ABTB moesten brengen in plaats van naar molenaar Aarnink. Zo stootte de clerus in feite Laetitia's vader het brood uit de mond en werd hij van zelfstandig ondernemer een ondergeschikte werknemer. Haar moeder moest proberen door een kruidenierswinkel de gezinsinkomsten op peil te houden. Dit alles was moeilijk te verteren, maar men hield het uit, al werd er nooit over gesproken. Beide ouders waren, ieder op eigen wijze, heel gelovig. Geloven was meer een kwestie van doen dan van spreken. Laetitia: *Van de zorgen die mijn ouders hadden, hebben wij als kinderen niet veel gemerkt. We waren nog klein. Mijn moeder gaf ons wel vaak een kwartje om even bij Maria een kaarsje op te steken. Een gevleugelde uitdrukking van haar was: 't Is altijd nog goed gekomen.*

Alles voor een missaal

Laetitia luisterde graag naar preken en kende sommige daarvan uit het hoofd. Ze herinnert zich hoe ze er als kind naar verlangde een missaal te bezitten. Eigenlijk is er aldoor sprake geweest van roeping: *Ik wilde priester worden, want ik hoorde de preken van onze pastoor en dan dacht ik: Dat moet beter kunnen.* Ze had veel waardering voor een onderwijzer van de lagere school, die duidelijk meer didactische kwaliteiten had dan de pastoor. Zo zou ze het zelf ook willen doen. Het bericht dat twee jongens van haar school naar het seminarie zouden gaan, maakte haar jaloers. Haar vurige verlangen als kind naar het priesterschap weerspiegelde haar ideaal om mensen in contact te brengen met God.

Van lieverlee begreep ze wel, dat het priesterschap niet voor haar was weggelegd en ze besloot om dan maar het klooster in te gaan. Even overwoog ze Zenderen, want ze was geboeid door de Karmelitessen, waar haar moeder – zoals zovelen in Twente – regelmatig kwam om gebed te vragen voor het gezin. Maar het afgesloten leven leek haar te moeilijk. Ze wilde graag de bijbel uitleggen en in de parochie met mensen werken. In het kader van haar

¹ *Door de Geest bewogen*. Profetische vrouwen. ISBN: 90 5625 164 3. Prijs: € 7,-.

Een mooi klein boekje met een toegankelijke inleiding tot leven en werken van zeven belangrijke spirituele vrouwen: Hildegard von Bingen, Teresa van Avila, Theresia van Lisieux, Edith Stein, Simone Weil, Eddy Hillesum en Dorothee Sölle

ambities was de komst van een katholieke MULO in de buurt hoopgevend. Daar ontmoette ze een catecheet, pater Lodestijn mhm. Via hem kwam ze bij de zusters van JMJ terecht. Pater Lodestijn mhm had namelijk in India gewerkt en was daar ernstig ziek geworden. Hierdoor moest hij worden opgenomen in een JMJ ziekenhuis in Bangalore. Hij was buitengewoon te spreken over de goede zorgen van de zusters aldaar en hij vroeg hen om een passende tegenprestatie van hem te vragen. Sister Mary suggereerde hem toen om in Nederland zusters te werven. Pater Lodestijn mhm zegde toe zich hiervoor in te zetten en maakte zijn belofte waar toen hij verschillende meisjes uit zijn parochie de weg wees naar de zusters van JMJ. Enkele jaren geleden was zr Laetitia voor het eerst van haar leven in India. Bij die gelegenheid heeft zij het graf bezocht van diezelfde sister Mary, die aan de wieg had gestaan van haar eigen intrede in de Sociëteit van JMJ. Dat was een heel bijzondere ervaring.

Theologie studeren

Hoewel Laetitia intrad met het stellige voornemen om naar de missie te gaan, liep het anders. Na haar vorming tot zuster van JMJ ging ze pedagogiek studeren. Het kloosterleven was erg wettisch in die tijd en al voelde ze de ongerijmdheden ervan, er kon toen nog niet over gesproken worden. Zij heeft altijd veel gezongen en ze is er van overtuigd dat ze het heeft vol gehouden door de liturgie. Het zijn de taal, de muziek, de rituelen en gebaren die je ziel beroeren en je uittillen boven de dagelijkse realiteit van het niet-weten. Een wezenlijk keerpunt in haar leven kwam, toen de toenmalige provinciale overste haar vroeg of ze misschien theologie wilde gaan studeren. Zou haar droom dan toch nog uit komen? Die vraag van toen beschouwt ze nu als een heel belangrijk moment in haar leven. Eind augustus 1965 begon ze in Nijmegen en vanaf de eerste dag in de Keizerstad voelde ze ruimte en vond ze herkenning in de colleges die ze volgde. Vragen mocht en niet weten ook. Er waren veel contacten met mede-studenten en met de Jezuiten van het Hoger Katechetisch Instituut. Ze woonde toen in een gemeenschap aan de Bijleveldsingel waar de Nieuwe Katechismus werd geschreven. *Laetitia: het was weldadig; ik vond er een bedding voor mijn zoeken en vragen. Ik ben altijd geïntrigeerd geweest door spiritualiteit en door de vraag wat mensen gaande houdt. Ik heb veel bij religieuzen gewerkt en gaandeweg ben ik steeds meer thuis geraakt in de Psalmen en in de mystiek. Ze heeft gretig de Vaticaanse veranderingen verwelkomd en herinnert zich hoe de aula van de universiteit volgepakt zat, wanneer prof. Schillebeeckx na elke sessie van het Concilie kwam om geïnteresseerden bij te praten.*

Zo veel bidden, dat je niet aan bidden toekomt

Laetitia was gevraagd om theologie te studeren met het oog op school-katechese. Door contacten met medewerkers van het Titus Brandsma Instituut, kwam ze in contact met de studie van de spiritualiteit (herbronning, psalmen en mystiek). De samenwerking met haar mannelijke collega's bij het TBI was haar steeds tot steun, want als geleerde vrouw riep ze onbedoeld soms toch weerstand op. Op bezinningsdagen had men liever met een pater te doen dan met een zuster. Gaandeweg is dat wel veranderd.

Wanneer zij over haar herbronningswerk vertelt, voelt ze zich helemaal in haar element. Haar bedachtzame woordkeuze wordt tot een stroom waarin alle denkbare historische richtingen samenkomen in die ene beweging van ZIEN – BEWOGEN WORDEN – IN BEWEGING KOMEN. In de periode tussen 1800 – 1900 zijn in West Europa maar liefst vijfhonderd nieuwe congregaties gesticht van actieve religieuzen. In Nederland ontstonden in de eerste helft van de negentiende eeuw negentien congregaties van actieve vrouwelijke religieuzen,

zoals beschreven in Vrouwen XIX². De begijnen zou je kunnen zien als de voorlopers van de actieve vrouwelijke religieuzen. Mary Ward en Angela Merici stonden in feite hetzelfde voor als Ignatius, onderwijs maar dan voor vrouwen. Het ging haar om de emancipatie van de vrouw. Maar de kerk was de mening toegedaan dat vrouwelijke religieuzen in een besloten gemeenschap moesten leven, en niet in de wereld. Later, in de loop van de 17^e eeuw, doet Vincentius een hernieuwde poging. Hij roept vrouwen uit zijn parochie bij elkaar en stimuleert hen om aan de slag te gaan, en te zorgen voor de armen. Bij al die congregaties van actief religieus leven draait het in feite om de kern, die zo treffend is verwoord in de parabel van de Barmhartige Samaritaan: geraakt worden door de nood van de ander en je gezonden voelen om te helpen. Dat ging, zeker in de beginfase, vaak ten koste van de gezondheid van de zusters zelf. Veel zusters moesten aan het begin van de 19^e eeuw veel te hard werken en stierven van uitputting. Pas in de 20^e eeuw worden de actieve vrouwelijke religieuzen erkend als echte religieuzen, ook al werken ze buiten.

De nieuwe vorm van apostolisch religieus leven is historisch gezien stiefmoederlijk behandeld door de kerkelijke hiërarchie. Dat heeft er toe geleid dat men decennialang de contemplatieve vorm van religieus leven in stand heeft proberen te houden en deze aan te vullen met werk buiten het klooster. De combinatie van veel bidden én veel werken leidde tot een dubbele belasting. Laetitia: *En zo kon het dan gebeuren dat je zo veel moest bidden dat je niet aan echt persoonlijk bidden toekwam. Ik hoop maar dat onze zusters in India, Indonesia, Ghana geleerd hebben van onze fouten en dat ze er naar streven om het contemplatieve te zoeken in alle dingen.*

Wees niet bang

Laetitia is in de zomer van 2004 benoemd als provinciaal en zij heeft veel plezier en profijt van wat ze in de voorgaande jaren heeft opgedaan. Ze is op visitatie geweest om te vernemen wat er leeft onder de zusters in de verzorgingshuizen in Heeswijk en Boxtel. Ze vond het verrassend om te horen dat de zusters graag alleen zijn, ook al wordt er veel voor hen georganiseerd. Ze zitten heel graag op hun kamer en voelen zich niet alleen. Ze genieten van de stilte, van de rust. Er wordt veel voor hen georganiseerd en zij voelen zich vaak verplicht om eraan deel te nemen, omdat ze niemand teleur willen stellen.

Zr Laetitia brengt een deel van haar leven door in Nijmegen, waar ze is blijven wonen, nadat ze provinciaal is geworden. Laetitia: *die pendelbeweging tussen Nijmegen en Den Bosch is heel goed, want door die afstand kom je in beide levenssferen optimaal tot je recht. De Elia-gemeenschap waarvan ik deel uitmaak, komt bijeen in het Titus Brandsma Memorial. Het is een mooie ruimte, midden in de stad Nijmegen aan het Keizer Karelplein. Ons samen vieren en delen is heel eenvoudig, 's morgens bidden wij samen een psalm, 's middags is er een stille viering van 15 minuten en 's avonds vieren we eucharistie.*

Zij ergert zich aan de romantische plaatjes, die de media presenteren van religieus leven. Laetitia: *Alles wat we hebben opgebouwd is weer verdwenen. Grote gebouwen hebben we van de hand gedaan. Maar er is ook religieus leven wat je niet ziet. Ik noem ze presentie-religieuzen, de zusters die ongezien doen wat gedaan moet worden. Het is moeilijk om dat in beeld te brengen, temeer daar deze mensen veelal helemaal niet op publiciteit zitten te wachten. Het gaat nog altijd om gewoon uithouden en aanwezig zijn waar je kunt. Ik ben*

² Alkemade, A.J.M. *Vrouwen XIX: Geschiedenis van negentien religieuze congregaties 1800-1850* 's-Hertogenbosch 1966.

tegen media-belangstelling, al zou ik ook niet weten hoe je dan wel de media zou kunnen bereiken (als je dat wilt). De kracht van presentie-religieuzen zoals de kleine zusters is hun pretentieloosheid. Zij praktiseren contemplatie-in-actie, waarin religiositeit de bedding is van waaruit je leeft.

Psalmen

In 1976 ontdekte ze, nadat ze al jaren Psalmen bad, de rijkdom ervan³. Ze las en las en raakte zo geboeid, dat ze vergat waar ze zich bevond. Nu zij al bijna een halve eeuw dagelijks met de Psalmen leeft is haar liefde voor die oerteksten niet sleets geraakt, maar deze heeft zich verdiept. Ze benadrukt hoe belangrijk het is om een vertaling te kiezen die aansluit bij je eigen ervaring, bijvoorbeeld klassiek zoals in de vertaling van Ida Gerhardt of strijdbaar zoals in 'Psalmen achter prikkeldraad' van Ernesto Cardinal. Laetitia: *De Psalmen verwoorden gestolde ervaringen, die weer opnieuw gaan stromen en dat kan gebeuren wanneer je samen teksten leest, bidt en zingt.*

Psalmen zijn alledaags, gewoon en dichtbij het leven. Daarom helpen ze in moeilijke tijden. Ik vergelijk mezelf soms met Elia en dat brengt me waar ik wezen wil en dan mijmer ik: Nu zit ik maar in de beek Kerit; ik kan niks doen, dus wacht ik maar af. Het is wezenlijk om het uit te houden en te aanvaarden dat je nu even niets kunt doen, anders ga je ten onder aan ergernis. Dit is geen houding van passieve lijdzaamheid, het is veel krachtiger en positiever. Je moet zorgen niet verbitterd te raken. (vgl 1 Kg 17, 1-7)

Met name Psalm 40 is Laetitia erg dierbaar. Deze gaat over waar zijn, bewaren en trouw zijn aan jezelf. Zo luidt het middengedeelte van Psalm 40:

*Slachtmaal en schenking behagen jou niet,
oren groef jij mij!
Om stijgoffer en ontmisdading bid jij niet,
dan zeg ik: 'Hier, ik kom!'
De vertelrol is
geschreven op mij!
Maken wat jou genoegt,
mijn Machtige, behaagt mij,
jouw wijzing is
midden in mijn lijf!
Bewaring mijn mare in de vele gemeente,
hier, mijn lippen omhein ik niet,
Jij, Wezer, voelt het!*

Laetitia: *Wij leven in een boeiende tijd, een tijd van schraalte, maar ook een tijd van gevoelig blijven voor het nieuwe dat zich al aandient. Op de grens, maar vooral buiten de grenzen van het klassieke kloosterleven, ontwikkelen zich nieuwe vormen van religieus leven. Gewone mensen, mensen van allerlei slag, zoeken naar plaatsen waar zij zich geestelijk thuis voelen. Deze lekenbewegingen hebben met de 'echte' religieuzen gemeen, dat zij Godzoekers zijn: in een wereld zonder God proberen zij in hun leven gevoelig te zijn voor de religieuze dimensie van de werkelijkheid. En dat vind ik prachtig.*

WvdV

³ In 1967 verscheen: *Vijftig Psalmen*, Utrecht